

GLAZBENI SVIJET GLAGOLJAŠKOG PJEVANJA

Fra Izak Špralja

Akademik Jerko Bezić, opisujući glagoljaško pjevanje u dijelu sjeverne Dalmacije (Jerko Bezić, *Razvoj glagoljaškog pjevanja na zadarskom području*, Zadar 1973.), zahvatio je u svom istraživanju (uključivši sve dotadašnje zapise o tom pjevanju) ne samo naslovom naznačeno, nego i sveukupno glagoljaško pjevanje. On je nadalje, kao urednik niza HAZU: *Spomenici glagoljaškog pjevanja* [1. svezak: Stjepan Stepanov, *Glagoljaško pjevanje u Poljicima kod Splita*, Zagreb 1983.; 2. svezak: Gorana Doliner, *Glagoljaško pjevanje u Novom Vinodolskom*, Zagreb 1998.] poticao i pratio takva daljnja istraživanja. Ta djela, uključujući i ona manjeg opsega (diplomski radovi na Muzičkoj akademiji i Institutu za crkvenu glazbu »Albe Vidaković« KBF Sveučilišta u Zagrebu) otkrivaju nam glazbeni svijet glagoljaškog pjevanja. Tako označenu sveukupnost o glagoljaškom pjevanju pokušajmo 'susresti' u nekim povijesnim događajima, u glagoljaškim glazbenim oblicima i glazbenoj izražajnosti glagoljaškog pjevanja.

Povijesni događaji

Zapisana svjedočanstva o glagoljaškom pjevanju vrlo rječito 'govore' o razvijenom glazbenom životu Hrvata. Ako su Hrvati na svom jeziku papi Aleksandru III. (koji se je iznenada pojavio u Zadru 1177. g.) mogli pjevati »mnogobrojne pohvalbe i popijevke koje su odzvanjale na njihovu slavenskom jeziku« (*cum immensis laudibus et canticis altissime resonantibus in eorum sclavica lingua*, usp. nav. dj. J. Bezića, str. 77, 80), onda je to – kao što se čini da je bilo iznenađenje za kardinala Bosona koji

je to napisao – za nas više nego uvjerljivo svjedočanstvo visoke razine glazbene uljudbe (do)tadašnjih naših predaka.

Sljedećeg stoljeća (u 13. st.) dogodila se, kako tvrde znanstvenici, obnova liturgijskih knjiga zapadnog obreda na latinskom liturgijskom jeziku koje su glagoljaši preveli na svoj jezik i tako oblikovali hrvatski crkvenoslavenski jezik. S pravom možemo pretpostaviti da su novooblikovane liturgijske knjige na materinskom liturgijskom jeziku bile poticaj (velikoj) obnovi liturgijskoga pjevanja. Sredinom toga stoljeća odobrio je papa Inocent IV. senjskom biskupu Filipu (1248.) i krčkom biskupu Fruktuozu (1252.) da se (molitelji) mogu služiti hrvatskim crkvenoslavenskim jezikom u bogoslužju i to popratio (senjskom biskupu) riječima: *...quod sermo rei, et non res est sermoni subiecta* (riječ/govor je podložna stvari, a ne stvar riječi). To se zasigurno ponavljalo među glagoljašima i radi toga se živjelo glagoljaško »sentire cum Ecclesia« (osjećati s Crkvom).

Ovi se događaji nameću kao stupovi rasta i cvata glagoljaškog pjevanja, koje je potom trajalo i živjelo u vrijeme obnove Katoličke crkve (»O glagoljaškom bogoslužju u primorskoj Hrvatskoj, od Istre do srednje Dalmacije, Tridentinski koncil nije raspravljao«, usp. nav. dj. J. Bezića, str. 154.). Glagoljaško pjevanje je prestalo »cvasti« i počelo »venuti« radi provala turskih okupatora, kojima su se kasnije pridruživali zapadni okupatori, budući da su u ime »društveno-crkvenog politikantstva«, a ne u ime crkvene obnove stvarali zapreke redovitom rastu kršćansko-glagoljaške uljudbe u nas.

Glagoljaški glazbeni oblici

Glagoljaško pjevanje tvore mali glazbeni oblici (glazbeni stihovi, glazbeni rēdci). Oni mogu biti vrlo jednostavni, u obliku male glazbene fraze (usporedi sliku br. 1), ili male glazbene rečenice: napjevi za psalme (usporedi sliku br. 2), odnosno bogatiji napjevi s ukrasima na koji se pjevaju hvalospjevi, stalni dijelovi mise (Slava, Veruju...) i sl. (usporedi sliku br. 3). Glazbeni stih složenijeg oblika tvore napjevi za Gospodi svećanih misa, za antifone hvalospjeva, antifone ulaznih pjesama za svećane mise i sl. (usporedi sliku br. 4).

Nizanjem takvih malih glazbenih oblika nastaju veći, vrlo zanimljivi glazbeni oblici. Kao primjer neka posluži opis izvedbe ulazne pjesme za svećanu misu kako se nekad pjevala u mjestu Sali na Dugom o. [sastojala se od antifone, jednog stiha psalma i Slava Ocu]. Antifonu su dvoglasno pjevala dva crkvena pjevača (dvopjev), psalmov stih svi crkveni pjevači dvoglasno (muški zbor), Slava Ocu »cijela crkva« dvoglasno (mješoviti zbor), a potom su dva pjevača ponovila antifonu (dvopjev). Tako je jednostavni glazbeni redak u tako razrađenom izvedbenom slijedu, obogaćen sadržajem liturgijske poruke (riječi) i zvučnošću (dvopjev, muški pa mješoviti zbor, dvopjev) dostigao bogato i zaokruženo glazbeno uobličjenje.

Glagoljaška glazbena izražajnost

Glazbene oblike oživljava(ju) izvoditelj(i). U izvoditeljskom činu dolazi do punog izražaja sadržaj glazbenoga stiha (liturgijska poruka, napjev, glazbeni ukrasi, ritamski pomak ...), a ako napjev izvode skupine pjevača i izmjenično pjevanje (svećenika i puka, crkvenih pjevača i puka i sl.). I u solističkom i u izmjeničnom pjevanju dvaju skupina izvoditelji teže dostići molitveni sadržaj, koji u izvoditelju ujedinjuje vjersko i umjetničko, duhovno i tjelesno uzdignuće (izvodilačko-stvaralački čin) kojim se izvoditelj potvrđuje pred Bogom, u sebi i pred Braćom u vjeri. Budući da je takav izvodilačko-stvaralački čin u glagoljaškoj liturgijsko-glazbenoj praksi bio »osloboden izvedbenih zauzetosti« (pjevaju se na pa-

met naučeni napjevi bez instrumentalne pratnje...), izvoditelj(i) stvara(ju) svečanost određene svetkovine (Božića, Uskrsa ..., nedjeljnog, dnevnog liturgijskog slavlja).

Mato Leščan, pišući diplomski rad *Crkveno glagoljaško pjevanje u Omišlju (na otoku Krku)*, Zagreb 1964. (knjižnica Muzičke akademije, br. D – 174) zapazio je i istaknuo (na 12. i 13. str. toga rukopisa) veliki »improvizatorski talent« pjevača »koji je majstorski obogatio jednostavni temeljni napjev«; spretni modulativni postupak pjevača koji »...jedva primjetno poviši ili snizi jedan ton i nađe se u novom tonskom nizu«; i ono što bismo mogli nazvati skladateljski dorečeni glazbeni izričaj: »Pogledamo li u kakvoj su korelaciji tekst i melodija i tu ćemo se začuditi kompozitorskom talentu naroda. Vrhunci melodijske linije naglašavaju najvažnije riječi teksta«. Na temelju uvida u glagoljaško pjevanje u Omišlju M. Leščan je dobro zaključio (30. str.): »Premda redovito vlada mišljenje da je staroslavensko pjevanje silabičko i u usporedbi sa gregorijanskim koralom zapravo siromašno, moći ćemo iz naših primjera ipak vidjeti [u ovom kratkom izvještaju ih ne možemo citirati], da postoji bogato melizmatičko pjevanje, koje ni u čemu ne zaostaje za bujnom ornamentikom gregorijanskih napjeva«.

Biskup Mate Karaman je u 18. st. [usp. prethodni br. časopisa *Sveta Cecilija*, LXXIV (2004) 3, 16-17] označio glagoljaško pjevanje riječima: Il loro canto è [...] composto d' una certa melodia naturale, e patetica che' eccita divozione (Njihovo se pjevanje sastoji od prirodnih i osjećajnih napjeva, što potiče pobožnost). Opisujući glagoljaško pjevanje, još uvijek djelatni pjevač u Murteru na istoimenom otoku, poslужio se sljedećim riječima: »[Glagoljaško pjevanje] stalno je u mjeni, uvijek novo, drugačije, a opet uvijek isto [...] Svaki pjevač daje tom pjevanju svoj osobni pečat«. Oba izvjestitelja, svaki na svoj način, ističu skladateljsko nadahnuće (nepoznatih nam stvaralaca Hrvata) koji su stvorili prikladni glazbeni izričaj, koji u izvedbi dovršava molitelj – umjetnik, izvoditelj – stvaralac. U tom je, zapravo, bit

liturgijskog glazbenog izričaja: da sadržaj poruke (riječ i glazba) postane prirodni poticaj molitve molitelju – izvoditelju. U takvom je ozračju glagoljaško pjevanje nastajalo, živjelo do naših dana pa s razlogom treba i dalje živjeti.

Slika br. 1 – N: Žman (Dugi o.); Zapis: I. Špralja

S./N. O - če naš, ko - ji je - si na ne - be - si - ma, sve - ti se i - me tvo - je,
do - di kraljevstvo tvo - je,
bu - di vo - lja tvo - ja,

ka - ko na ne - bu ta - ko i na ze - mlji. Kruh naš svagdanji daj nam da - nas.

I ot - pusti nam du - ge na - še
ka - ko i mi otpuštamo dužni - ci - ma na - šim.
I ne u - vedi nas u na - past, ne - go iz - ba - vi nas od zla.

Ps 110 Slika br. 2 – N: Lun (o. Pag); Zapis: I. Špralja

Reče Gospodin Gos - po - di - nu mo - je - mu: sjedi o de - snu mo - ju.

Misnik Slika br. 3 – N: Biograd; Zapis: I. Špralja

Sla - va va višnjih Bo - - gu.

Solo Svi
I na zemlji mir čovje - kom
mški

bla - go - vo - - lje - ni - ja.

♩ = 60 Slika br. 4 – N: Novalja (o. Pag); Zapis: Edi Ricov

Sve kresns je - - si, o Ma - - ri - jo i
lje - ge i - sto - - čne ni - je u te - bi, o
Ma - - ri - jo.